

Raita Merivirta

Pakkosteriloiteja ja slummien hävityksiä

KÖYHÄ VÄESTÖ JA KANSALAIKKEUKSIEN RAJAT POIKKEUSTILAN (1975–1977) DELHISSÄ

tsenäinen Intia tunnetaan maailman suurimpana demokratiana, joka on säästynyt vallankaappauksilta ja -kumouksilta. 1970-luvun puolivälissä Intiaa hallittiin kuitenkin autoritaarisesti 21 kuukautta kestäneen poikkeustilan ajan. Raita Merivirta tarkastelee artikkelissaan Intian hallinnon poikkeustilan aikana harjoittamaa valikoivaa vallankäyttöä ja kansalaisoikeuksien polkemistä.

Pääministeri Indira Gandhi julisti 26. kesäkuuta 1975 Intiaan poikkeustilan (*the Emergency*), jota hän perusteli ”turvallisuutta uhkaavilla sisäisillä levottomuuksilla”.¹ Kyse oli pääministerin vastaisen liikehdinnän tukahduttamisesta, ja poikkeustilasta (26.6.1975–21.3.1977) muodostui autoritaarisen hallinnon kausi. Sen aikana Intian lehdistö joutui ankaran sensuurin kohteeksi,² demokraattiset oikeudet, kuten kokoontumis- ja sananvapaus sekä habeas corpus -laki, lakkautettiin väliaikaisesti ja oppositiojohtajia pidätettiin joukoittain. Parlamenttivaaleja siirrettiin kahdesti ja perustuslakia täydennettiin antamaan pääministerille asema lain yläpuolella.

Pidätysten ja lehdistösensuurin lisäksi poikkeustila muistetaan erityisesti Indira Gandhin nuoremman pojan Sanjay Gandhin ideoimaan ohjelmaan kuuluneista slummien raivauksista sekä pakotetusta perhesuunnittelusta. Ohjelman tehokkuudesta kertovat arviot, joiden mukaan 700 000 Delhin asukasta siirrettiin kaupungin ulkoreunoille ja 161 000 delhiläistä steriloidiin poik-

keustilan aikana.³ Suurin osa (Delhin) steriloiduista oli köyhiä ja lukutaidottomia, ja poikkeustilan jälkeisessä kirjallisuudessa spekulointi sitäkin, oliko Sanjay Gandhin tarkoituksena hävittää Intian köyhä väestö. Jo aiemmissa perhesuunnittelukampanjoissa 1960-luvun lopulla muita väestönosia suurempaa perhesuunnittelupainetta oli kohdistettu nimenomaan alempiin kasteihin ja köyhään ja lukutaidottomaan väestöön.⁴

Tässä artikkelissa tarkastelen, millaista köyhien elämä oli poikkeustilan Delhissä. Miten Sanjay Gandhin johtamat sterilointi- ja slummienraivausohjelmat vaikuttivat Delhin köyhän väestön elämään? Minkälaiset mahdollisuudet köyhällä väestöllä oli vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin perhesuunnittelun ja asumisen saroilla? Vuosien 1977–1978 ”paljastuskirjallisuus” kuvaa köyhien pakkosteriloiteja ja slummien raivauksia poikkeustilan ylilyönteinä ja keskeisinä syinä tuomita poikkeustila sekä Indira ja Sanjay Gandhi. Pysin kuitenkin tarkastelemaan myös, kuinka poikkeuksellinen ajanjakso poikkeustila oli Delhin köyhän väestön elämässä.

Lopuksi pohdin, miten erityisesti köyhiin kohdistettujen ohjelmien toteutus todistaa Intian köyhän väestön/alempien kastien jääneen maailman suurimman demokratian kansalaisyhteiskunnan ulkopuolelle. Intialainen yhteiskuntatieteilijä Partha Chatterjee on todennut, että ”suurin osa Intian asukkaista on vain

1. Poikkeustilan julistuksen teksti, 25.6.1975, julkaisussa *Timely Steps*. Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India 1975, 7.

2. Poikkeustilan aikaisesta sensuurista ks. esim. Soli J. Sorabjee, *The Emergency, Censorship and the Press in India, 1975–77*. Central News Agency (Pvt.) Limited 1977.

3. Emma Tarlo, *Unsettling Memories. Narratives of the Emergency in Delhi*. Hurst & Company 2003, 16; John Dayal & Ajoy Bose, *For Reasons of State. The Emergency in Delhi*. Orient Paperbacks 1977, 98–99.

4. Matthew Connelly, Population Control in India. Prologue to the Emergency Period. *Population and Development Review* 32:4 (2006), 661. Ks. myös Marika Vicziany, Coercion in a Soft State. The Family-Planning Program of India: Part 2: The Sources of Coercion. *Pacific Affairs* 55:4 (1982–1983).

hatarasti ja sittenkin epäselvästi ja kontekstisidonnaisesti oikeuksia omaavia kansalaisia perustuslain tarkoittamassa merkityksessä. Tästä syystä he eivät ole kansalaisyhteiskunnan todellisia jäseniä eivätkä valtion instituutiot pidä heitä sellaisina.⁵ He ovat kuitenkin poliittisessa suhteessa valtioon, jonka vallan alle he kuuluvat ja jonka hallinnon eri virastot sekä huolehtivat tästä väestöstä että kontrolloivat sitä.⁶ On selvää, että valtion ja kansalaisten suhde oli etenkin poikkeustilan aikana demokratialle poikkeuksellinen. On kuitenkin myös nähtävissä, että keskushallinnon ja sen epävirallisen vallan käyttäjien, kuten Sanjay Gandhin, toteuttamat ohjelmat kohdistuivat eri tavalla eri kansalaisiin yleensä kastista, yhteiskuntaluokasta ja jopa uskontokunnasta riippuen, mikä kertoo Intian demokration ongelmista laajemminkin.

Poikkeustilan aikana valtion harjoittama sensuuri esti lähes täysin kaiken poikkeustilaan, hallitukseen tai Indira Gandhiin kohdistuvan kritiikin ja yhteiskunnallista tilannetta tarkastelevan sensuroimattoman materiaalin julkaisemisen.⁷ Poikkeustilan päättäneiden maaliskuun 1977 parlamenttivaalien ja Indira Gandhin vaalitappion jälkeen sanoma- ja aikakauslehdet julkaisivat valtavia määriä paljastavia kirjoituksia sekä entisestä pääministeristä että hänen pojastaan Sanjay Gandhista. Kirjakustantamot suolsivat ulos nopeasti koottuja Indira Gandhin vastaisia kirjoja ja kirjasia. Tämä vuosien 1977–1978 ”poikkeustilakirjallisuus” koostuu poliittisista ”paljastuskirjoista” sekä vankilamuistelmista ja syyllisten kuulusteluun tähdänneistä julkisista tuomioista.⁸ Katherine Frankin mukaan julkaistut ”kirjat käsittivät koko kirjon hädin tuskin lukukelpoisista ilkeämielisistä vihjailuista ja juoruista viimeisteltyyn älylliseen arvosteluun.”⁹

Noustuaan uudelleen pääministeriksi vuonna 1980 Indira Gandhi pyrki tukahduttamaan poikkeustilan muiston ja puhdistamaan sekä oman että poikansa julkisen kuvan. Hän onnistui pyrkimyksessään hyvin. Monia asiakirjoja ja todisteita on joko pidetty salassa tai tuhottu.

Poikkeustilaa ja Indira Gandhia koskevan tutkimuksen tekemistä rajoittaa ja hankaloittaa myös se, että Gandhin henkilökohtaiset paperit eivät ole tutkijoiden käytettävissä. Myös Intian sisä- ja muiden ministeriöiden poikkeustilan aikaiset asiakirjat ovat olleet pitkään tutkijoiden ulottumattomissa. Viime vuosina osa asiakirjoista on kuitenkin ”löytynyt” ja asetettu yleisön saataville kansallisarkistoon.¹⁰ Myös joitain paikallishallinnon asiakirjoja on saatavilla.¹¹ Lisäksi poikkeustilaa koskeneita raportteja sekä Indira ja Sanjay Gandhia kriittisesti kuvanneita teoksia on julkaistu uudelleen.¹²

Sanomalehti- ja arkistolähteiden puutteellisuudesta johtuen käytän artikkelissa lähteenä

5. Partha Chatterjee, *Politics of the Governed. Reflections on Popular Politics in Most of the World*. Columbia University Press, 2004, 38.

6. Chatterjee 2004, 38.

7. Myös parlamentin ja oikeuslaitoksen toimintaa koskevaa raportointia rajoitettiin. Helmikuussa 1976 hyväksyttiin Prohibition of Publication of Objectionable Matter Act, joka kielsi hallitukseen, presidenttiin, pääministeriin ja parlamentin puhemieheen kohdistuvan kritiikin julkaisemisen.

8. Ks. Tarlo 2003, 33–34.

9. Katherine Frank, *Indira. The Life of Indira Nehru Gandhi*. HarperCollins 2002, 418.

10. Ks. Jaya Menon, ‘30 yrs on, info on Emergency cannot be official secret’. *The Times of India* 8.8.2010; Jaya Menon, A few “missing” Emergency files found, says NAI. *The Times of India* 2.9.2010; Manoj Mitta, Emergency papers found, minus Indira signature. *The Times of India* 10.12.2010; Emergency records not in PMO files, CIC wants it to be traced. *The Times of India* 9.2.2012; Emergency records missing from PMO. *Hindustan Times* 21.3.2012; Emergency papers found. *The Times of India* 30.6.2013.

11. Sosiaaliantropologi Emma Tarlo löysi Delhin slummosaston paikallistoimistosta asiakirjoja, joita hän hyödynsi omassa tutkimuksessaan. Tarlo 2003, 69–70.

12. Entinen Intian parlamentin jäsen Era Sezhiyan toimitti ja uudelleen julkaisi Shah’n komitean pitkälti hävinneen raportin poikkeustilan aikaista vallan väärinkäytöksiä ja ylilyöntien tutkinnasta nimellä *Shah Commission Report. Lost, and Regained*. Aazhi Publishers 2010. Nayantara Sahgalin *Indira Gandhi. Her Road to Power* (1982) on julkaistu nimellä *Indira Gandhi. A Tryst with Power* vuonna 2012, Vinod Mehtan *The Sanjay Story* (1978) sekä Kuldip Nayarin *Emergency Retold*ista otettiin uusi painos vuonna 2013.

vuosien 1977–1978 ”poikkeustilakirjallisuutta”, lähinnä poliittista ”paljastuskirjallisuutta”, joka syntyi korvaamaan poikkeustilan aikana puuttuneen lehtikirjoittelun ja raportoimaan poikkeustilan aikaisista tapahtumista. Keskeisenä lähteenä on John Dayalin ja Ajoy Bosen teos *For Reasons of State: The Emergency in Delhi* (1977), joka keskittyy nimenomaan tavallisten ihmisten ja erityisesti kaupungin köyhien ja slummien asukkaiden elämään ja kokemuksiin. Teos on kirjoitettu journalistiseen tyyliin ja selkeästi kiireellä. Muita käyttämiäni poikkeustilan jälkeeseen julkaistuja teoksia ovat englantilaisen journalistin Michael Hendersonin kirja *Experiment with Untruth: India under Emergency* (1977), N.D. Rawlan ja R.K. Mudgalin *All the Prime Minister's Men* (1977), Nayantara Sahgalin *A Voice for Freedom* (1978) ja *Indira Gandhi: Her Road to Power* (1982), Vinod Mehtan *The Sanjay Story: From Anand Bhavan to Amethi* (1978) sekä V.A. Pai Panandikerin, R.N. Bishnoin ja O.P. Sharman *Family Planning under the Emergency: Policy Implications of Incentives and Disincentives* (1978).

Hendersonin sekä Rawlan ja Mudgalin kirjat kuuluvat poikkeustilan jälkeiseen ”paljastuskirjallisuuteen”. Indira Gandhin serkun, journalisti ja kirjailija Nayantara Sahgalin *A Voice for Freedom* on kokoelma hänen poikkeustilan aikana julkaisemiaan kriittisiä artikkeleita, ja hänen teoksensa *Indira Gandhi: Her Road to Power* on kriittinen analyysi Gandhin ensimmäisestä pääministerikaudesta. Vinod Mehtan *The Sanjay Story* on ainoa Sanjay Gandhista kirjoitettu elämäkerta. Panandikerin, Bishnoin ja Sharman *Family Planning under the Emergency: Policy Implications of Incentives and Disincentives* on tieteellinen tutkimus, jonka kenttätöön tutkijat tekivät kesä-elokuussa 1976 perhesuunnittelukampanjan toimiessa kiihkeimmillään. Tutkimus tuo esiin monia sterilointikampanjan epäkohtia ja ongelmia. Teosten poikkeustilasta antama kuva on yhteneväinen, joten niistä piirtyvää kuvaa voi pitää melko luotettavana.

Miten poikkeustilaan päädyttiin?

Vuosina 1973 ja 1974 Intiaa koettelivat lukuisat mielenosoitukset, opiskelijoiden protestit, hallituksen vastaiset joukkokokoukset, erilaiset lakot sekä kaksi valtavaa kansanliikettä Gujaratin ja Biharin osavaltioissa. Niiden takana olivat epäonnistuneista sadoista johtunut ruokapula, globaalin öljykriisin aiheuttama öljyn, lannoitteiden ja ruuan hinnan kasvu, inflaatio sekä kasvanut työttömyys.¹³ Keskushallinto ja osavaltioiden hallitukset pyrkivät hillitsemään protesteja ja ylläpitämään lakia ja järjestystä poliisin, puolisoitlaallisten joukkojen ja joskus jopa armeijan avulla.¹⁴

Alkuvuodesta 1966 pääministerinä ja kesäkuusta 1970 myös sisäministerinä toiminutta Indira Gandhia alettiin kritisoida voimakkaasti, kun hän vielä pari vuotta aiemmin oli ollut suosionsa huipulla ja suoranaisen henkilöpalvonnan kohde. Frank mainitsee Indira Gandhin pelänneen ”epäjärjestystä ja kontrollin menetystä”¹⁵ ja pyrkineen keskittämään kaiken poliittisen vallan omiin käsiinsä. Keväeseen 1972 mennessä hän hallitsi niin kongressipuoluetta, Intian hallitusta ja osavaltioiden pääministereitä, jolloin hänen valtansa ulottui keskushallinnosta osavaltiotasolle.¹⁶ Hän pyrki horjuttamaan myös tuomareiden valtaa ja saamaan oman ehdokkaansa valituksi Intian presidentiksi varmistaakseen asemansa.¹⁷

Kesäkuun 12. päivä 1975 Allahabadin ylioikeuden tuomari julisti pääministeri Gandhin syylliseksi kahteen väärinkäyttöön vuoden 1971 vaaleissa. Ylioikeus antoi tuomion kahdesta pieneh-

13. Ks. esim. Bipan Chandra, *In the Name of Democracy. JP Movement and the Emergency*. Penguin Books India 2003, 1, 16–18; P.N. Dhar, *Indira Gandhi, the 'Emergency', and Indian Democracy*. Oxford University Press 2000, 233.

14. Chandra 2003, 19–20, 30–31; Nayantara Sahgal, *Indira Gandhi. Her Road to Power*. MacDonald & Co 1983, 113, 120.

15. Frank 2002, 253.

16. Chandra 2003, 13.

17. Frank 2002, 361.

köstä teknisestä seikasta, mutta tuomio johti kuitenkin kieltoon asetua ehdolle vaaleissa tai toimia vaaliin perustuvassa tehtävässä seuraavana kuutena vuotena. Indira Gandhi valitti päätöksensä korkeimpaan oikeuteen, ja sai luvan jatkaa pääministerinä sekä osallistua parlamentin istuntoihin kunnes korkeimman oikeuden täysi istunto käsittelee hänen asiansa. Kongressipuolue piti päätöstä pääministerin voittona, mutta oppositio vaati Delhissä 25.6.1975 järjestetyssä joukkokokouksessa pääministeriä eroamaan.

Samanaikaisesti oppositiojohtajat Morarji Desai ja JP Narayan suunnittelivat viikon mittaista valtakunnallista kampanjaa, johon kuuluisi kansanjoukkojen mobilisaatio, mielenosoituksia sekä kansalaistottelemattomuus. Tavoitteena oli kongressipuoluejohtojen osavaltioiden hallitusten ja Indira Gandhin viraltapanemisen lisäksi ”täydellinen vallankumous”, joka ei muuttaisi vain poliittista järjestelmää, vaan saisi aikaan myös yhteiskunnallisen muutoksen.¹⁸ Tähän pääministeri Gandhi vastasi pyytämällä Intian presidenttiä julistamaan kansallisen sisäisen poikkeustilan 26. kesäkuuta 1975.¹⁹ Aamuyöllä monet oppositiojohtajat, mukaan lukien JP Narayan ja Morarji Desai, pidätettiin. Kansalaisoikeudet lakkautettiin tilapäisesti ja lehdistö vaiennettiin tiukalla sensuurilla.

Slummien raivausta, Delhin kaunistamista?

Indira Gandhi (1916–1984) ei ollut ottanut poikiaan aiemmin mukaan politiikkaan. Frankin mukaan hän alkoi kuitenkin sekoittaa perheensä ja maan asioita marraskuussa 1968, jolloin Sanjay Gandhin (1946–1980) autonvalmistuslupahakemuksesta ilmoitettiin Intian parlamentissa. Lupa ”kansan auton” valmistamiseen myönnettiin marraskuussa 1970, ja se avasi samalla Sanjay Gandhille mahdollisuuden osallistua Intian politiikkaan.²⁰ Indira Gandhin julistaessa poikkeustilan vuoden 1975 puolivälissä Sanjay Gandhi käytti jo huomattavaa epävirallista valtaa ja vaikutti myös äitinsä tekemisiin.

Poikkeustilan alkaessa Sanjay Gandhi ei ollut ollut vaaleissa ehdokkaana eikä häntä ollut nimetty mihinkään julkiseen virkaan, joten hänellä ei ollut virallista asemaa Intian hallinnossa. Tästä huolimatta hän oli 1970-luvun puoliväliin mennessä äitinsä jälkeen toiseksi vaikutusvaltaisinkin henkilö Intian johdossa ja tämän luottohenkilö. Poikkeustilan julkistamisen jälkeen Sanjay Gandhi pysytteli ensimmäiset kuusi kuukautta taka-alalla, mutta tarttui sen jälkeen pääkaupungin ongelmiin, kuten kasvaviin slummeihin ja tienvarsien puuttomuuteen ottamalla Delhin sosiaalihuollon ohjat käsiinsä.²¹ Sanjay Gandhi myös varmisti, että kaikki kaupungin sosiaalihuoltoa hoitavien hallintoelinten vanhemmat virkamiehet olivat sellaisia, joiden kanssa hän pystyi työskentelemään.²² Sanjay Gandhin miehiin lukeutuivat muun muassa Delhin varakuvernööri Kishan Chand sekä Navin Chawla, joka toimi Chandin sihteerinä ja johti Delhi Development Authority (DDA). DDA oli luotu rakentamaan edullisia asuntoja ja taloja Delhin asukkaille sekä kehittämään kaupunkia kokonaisvaltaisesti. Myös DDA:n johtokunnan varapuheenjohtaja Jagmohan kuului Sanjay Gandhin lähipiiriin.²³

Joulukuussa 1975 Sanjay Gandhi liittyi kongressipuolueen nuorisjärjestöön ja tuli nimitetyksi sen johtokuntaan. Kongressipuolueen nuorisjärjestö sai oman ohjelman tavoitteineen, kun Sanjay Gandhi esitti viiden kohdan ohjelmansa heinäkuussa 1976 äitinsä poikkeustilan myötä lanseeraamaan 20-kohdan uudistusohjelman rinnalle. Sanjay Gandhin viiteen kohtaan

18. Chandra 2003, 44–45, 50–51. Narayan puhui ’täydellisestä vallankumouksesta’ ensimmäisen kerran jo kesäkuussa 1974.

19. Indira Gandhi, *Selected Speeches and Writings 1972–1977*. Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India 1984, 182. Interview with Shri M. Shamin. *The Times of India* 3 July 1975.

20. Frank 2002, 320–322.

21. Vinod Mehta, *The Sanjay Story. From Anand Bhavan to Amethi*. Jaico Publishing House 1978, 80–81.

22. Mehta 1978, 81.

23. Dayal & Bose 1977, 90–91.

sisältyivät myötäjäisjärjestelmän lakkauttamisen, perhesuunnittelu ja perhekoon rajoittamisen kahteen lapseen, puiden istuttaminen, lukutaidon edistäminen sekä kastiin perustuvan erottelun lakkauttaminen. Tämän lisäksi Sanjay Gandhi suunnitteli Delhin kaunistamista ja kaupungin tukosten ja ruuhkautumien avaamista raivaamalla ja purkamalla slummeja sekä ilman lupaa pystytettyjä rakennelmia. Perhesuunnitteluun sekä kaupunkien kaunistamiseen Sanjay Gandhi ryhtyi suurella innolla, kun taas muut uudistukset jäivät pitkälti toteuttamatta.²⁴

Slummien raivaaminen ei ollut poikkeustilan aikana tai Sanjay Gandhin aivoituksista syntynyt ohjelma, vaan se oli saanut alkunsa jo vuonna 1958, jolloin käyttöön otettiin suunnitelma laittomien asukkaiden asumusten purkamiseksi valtion ja kaupungin mailta sekä näin asunnotomaksi jääneiden ihmisten uudelleensijoittamiseksi.²⁵ Ohjelmaa kuitenkin tehostettiin poikkeustilan aikana Sanjay Gandhin aloitteesta. Dayal ja Bose kuvaavat heinäkuussa 1975 alkaneita slummien raivauksia, joihin Delhin Municipal Corporationille ja DDA:lle oli annettu käsky korkeimmalta taholta, Sanjay Gandhilta. Toimeksianto oli kiireellinen ja ensimmäisen kuukauden aikana DDA raportoi purkaneensa yli 50 000 hökkeliä ja taloa.²⁶

Poikkeustilan jälkeinen kirjallisuus oli eliitin kirjoittamaa, ja slummien asukkaat näyttäytyvät niissä lähinnä uhreina. Eräs poikkeus tästä on Dayalin ja Bosen yksityiskohtainen kuvaus Delhin vanhassa kaupungissa sijaitsevan Turkman Gaten tapahtumista 19.4.1976. Päivän tapahtumien tarkasta kulusta ei ole varmuutta, mutta yleisesti hyväksytty yleiskuva on olemassa: paikalliset asukkaat vastustivat pakotettua perhesuunnittelua ja slummien raivaamista, mikä johdi väkivaltaiseen välikohtaukseen ja useiden ihmisten kuolemaan. Kuolleiden lukumäärä ei ole tiedossa; jotkut arvioivat jopa 1 200 ihmisen kuolleen, kun taas toiset laskelmat ovat huomattavasti pienempiä, pienin 6 ihmistä.²⁷ Dayal ja Bose esittävät 12 ihmisen kuolleen. Heidän ker-

tomuksessaan eri toimijat poliitikoista virkamiehiin ja slummien asukkaiden johtajiin asti on nimetty ja toimintaprosessit tarkkaan kuvattu. Kuvauksesta saa selkeän käsityksen siitä, kuinka slummien asukkaat pyrkivät käyttämään laillisia valitus- ja vetoamiskeinoja tapaamalla virkamiehiä ja poliitikkoja, mutta myös kuinka nämä keinot eivät toimineet poikkeustilan aikana. Asukkaiden istumaprotesti puolestaan johdi väkivaltaiseen välikohtaukseen.²⁸ Köyhät väestöryhmät näyttäytyvät näin aktiivisina toimijoina, joilta on kuitenkin viety kaikki keinot vaikuttaa ja jotka ovat voimattomia valtion mielivallan edessä.

Dayalin ja Bosen slumminraivauskuvauksissa tulee selvästi esille, kuinka asukkaiden vastarintajoukko nujerrettiin ennen kuin se ehti alkaakaan tuomalla paikalle suuri joukko poliiseja ja joissain tapauksissa jopa tuhannen hengen työvoima purkamaan slummirakennuksia.²⁹ Puskutraktoreiden saavuttua slummien asukkaille kerrottiin, että jos he aikoivat saada omaisuutensa ja kotiensa rakennustarvikkeet talteen, heidän oli käytävä itse purkutöihin välittömästi. Muuten DDA kävisi toimeen ja puskutraktoreiden jäljiltä ei olisi mitään säästettävää.³⁰ Purettujen rakennelmien entisille asukkaille annettiin paperilipuke, joka oikeutti maatilkkuuun kaupungin ulko-reunojen uudelleen-asutusalueella. Sinne purettuun slummin asukkaat kuljetettiin kuorma-autoilla. Ongelmana oli usein se, että kuorma-autot ei ollut tarpeeksi. Kuorma-autot eivät myöskään aina suostuneet ottamaan kaikkea tavaraa kyytiin, esimerkiksi parruja, kiviä tai sikoja.³¹

DDA perusteli uudelleen-asuttamisohjelman syytä pamfleteissaan, joissa kaupunkien köyhän väestön kuvailtiin asuvan huonokuntoisissa

24. Mehta 1978, 90–91.

25. Tarlo 2003, 68.

26. Dayal & Bose 1977, 66–69, 95.

27. Tarlo 2003, 38.

28. Dayal & Bose 1977, 36–65.

29. Dayal & Bose 1977, 98.

30. Dayal & Bose 1977, 92.

31. Dayal & Bose 1977, 94–95.

hökkeleissä tien pientareilla, keskustan kujilla ja kanavien varsilla. Asumukset oli pamflettien mukaan rakennettu luvattomasti alueille, joilla ei ollut juurikaan julkisia palveluita tai rakennettua infrastruktuuria. Nämä luvattomat asumukset pilkkasivat pyrkimyksiä tehdä kaupungista hienostunut ja moderni.³² Pamfleteissa kuvailtiin myös 27 uudelleenasetusalueen hienouksia, joihin kuuluivat muun muassa kunnolliset, päällystetyt tiet, katuvalot, puhelinyhteydet, vesipisteet, yhteiskäymälät, koulut, kauppapaikat, puistot, istutetut puut, leikkipuistot sekä elokuvateatterit. Valtaosan uudelleenasetetusta väestöstä keuhuttiin jo rakentaneen uudet talot itselleen muuttaman kuukauden sisällä uudelleensijoittamisesta muiden asukkaiden yhä uurastaessa omiensa kimpussa DDA:n malliohjeen mukaisesti. Lisäksi DDA väitti ottaneensa huomioon uudelleenasetetun väestön sosiaaliset ja taloudelliset tarpeet sijoittamalla asukkaat alueille, joissa olisi tarjolla paljon teollisuuden alan ja puutarhatöitä. Tämä nähtiin parannuksena vanhojen slummialueiden tilanteeseen, sillä entiset slummit olivat sijainneet alueilla, joiden lähellä oli mahdollisuus työllistyä lähinnä kotitalouksiin. Myös julkisen liikenteen reittejä kerrottiin lisätyn niin, että uudelleenasetetut pääsisivät kätevästi töihin.³³

Todellisuus uudelleenasetusalueilla oli kuitenkin toinen. Dayalin ja Bosen mukaan uudelleenasetusalueet olivat lähes puuttomia, autiota alueita, joille entisten slummien asukkaat rakensivat pieniä asumuksiaan. Heille annettiin käyttöön 21 neliometriä maata. Asumuksissa oli usein vain kaksi tai kolme seinää. Rakennusmateriaalit olivat kalliita ja rakentaminen jäikin uudelleenasetetuilta usein kesken. Monsuunisateiden alkaessa perheet olivat usein suojattomia asunnoissa, joissa ei ollut lainkaan kattoa tai joissa oli vain pelkkä pressu katonvirkaa toimitamassa. Alueiden viemäröinti oli usein myös toimimaton ja sadevesi kerääntyi seisoviksi lamikoiksi, joissa hyttysentoukat viihtyivät. Seurauksena oli malariaa sekä muita tauteja epide-

mioiksi asti, kun lapset leikkivät puhtaan veden puuttuessa näissä lätäköissä.³⁴

Yhteisiä pesutiloja ei ollut ollenkaan eikä alueilla ollut juuri klinikoita, koska kaupunki tai DDA ei ollut niitä järjestänyt. Punaisella Ristillä oli muutamia leirejä, mutta niiden resurssit eivät riittäneet näin suurimittaiseen toimintaan tai ylipäättään näin aliravittujen ihmisten hoitamiseen. Erityisesti erilaiset vatsataudit, loiset ja ihosairaudet kasvoivat epidemioiksi malarian ohella, sillä pamflettien lupauksista huolimatta myös puhtaasta juomavedestä oli pulaa. Monet pumput eivät toimineet ja toimivista pumpuista tuleva suodattamaton vesi oli usein likaista ja aiheutti sairauksia. Hygieniaongelmaa ja sairauksia pahensivat käymälöiden puute. Viranomaiset olivat laskeneet yhden käymälän noin kahta sataa asukasta kohden, mikä oli aivan riittämätön määrä. Käymälöitä ei myöskään tyhjennetty päivittäin, ja ulosteita kerättiin suureen kasaan aivan asutusalueiden viereen. Jopa ruumiiden hävittämisestä tuli ongelma, sillä polttopuut olivat niin kalliita, että köyhä hinduväestö ei pystynyt polttamaan kuolleitaan. Näin kaikki, sekä hindut että muu väestö, hautasivat kuolleensa lähistölle. Usein kävi kuitenkin niin, että kulukoirat ja sakaalit kaivoivat ruumiit ylös ja raahasivat ruumiinkappaleita takaisin siirtokuntaan.³⁵

Asumisolosuhteiden kurjuuden lisäksi uudelleenasetettua väestöä vaivasivat työhön ja yhteisöön liittyvät ongelmat. Monet asukkaat menettivät työnsä, koska entisille työpaikoille oli uudelleenasetusalueilta niin pitkä matka, että he eivät joko ehtineet ajoissa perille, pystyneet maksamaan bussimaksuja tai jaksaneet pyöräillä töihin joka päivä. Uusien asuinalueiden lähistöllä ei asunut myöskään rikkaita perheitä, jotka olisivat voineet palkata heidät. Toinen suuri ongelma oli yhteisöjen hajoaminen. Slummialueilla

32. Dayal & Bose 1977, 99.

33. Dayal & Bose 1977, 100, 110–111.

34. Dayal & Bose 1977, 112–116; ks. myös Mehta 1978, 95.

35. Dayal & Bose 1977, 100–116.

oli ollut johtajansa, jotka olivat tosin käyttäneet asukkaita hyväkseen, mutta olleet myös turvana vaara- ja ongelmatilanteissa sekä neuvotelleet tarpeen tullen viranomaisten kanssa. Uusilla asutusalueilla nämä yhteisöt olivat pilkkoutuneet ja hajonneet eivätkä ihmiset tunteneet toisiaan. Tästä johtuen esimerkiksi lainaa lääkärinkuluihin tai luottoa ruokaostoksiin oli lähes mahdotonta saada. Paikallisviranomaiset saattoivat käyttäytyä mielivaltaisestikin, uhata hädöillä ja siirroilla, ja asukkaat olivat turvattomia näiden uhkauksien edessä. Heidän täytyi pyrkiä miellyttämään viranomaisia parhaansa mukaan. Nuorisojengit alkoivat terrorisoida asukkaita ja varastella tavaroita, mutta poliisit eivät vastaanottaneet rikosilmoituksia, koska he usein saivat osuutensa varastetusta tavarasta.³⁶

Perhesuunnittelua painostuksen alaisena

Itsenäisen Intian taloussuunnittelun ja viisivuotissuunnitelmien tavoitteena oli ollut väestön elintason parantaminen ja epätasa-arvon vähentäminen tulojen ja omaisuuden jaossa, mutta tavoitteita ei ollut saavutettu 1970-luvun puoliväliin mennessä. Väestön elintaso oli kyllä parantunut, mutta suuri osa ihmisistä oli jäänyt köyhiksi.

Köyhyyden pääsyinä olivat talouden alikehittyneisyys, epätasainen tulojen ja omaisuuden jako sekä suuri väestönkasvu.³⁷ Intian väestö oli alkanut kasvaa 1920-luvulla syntyvyyden pysyessä korkeana mutta kuolleisuuden laskiessa. Maan itenäistyessä vuonna 1947 väkiluku oli 345 miljoonaa ihmistä, vuonna 1977 väkiluvun arvioitiin olevan jo 629 miljoonaa. 1970-luvun alkupuoliskolla Intian väestö kasvoi jo 12 miljoonalla ihmisellä vuodessa väestönkasvun ollessa 2 prosenttia per vuosi.³⁸ Sanjay Gandhin etsimä suuren luokan kansallinen ongelma löytyikin perhesuunnittelusta.³⁹

Jo pääministeri Nehrun joulukuussa 1952 Intian parlamentille esittämä ensimmäinen viisivuotissuunnitelma oli sisältänyt suunnitelman

rajoittaa Intian väestönkasvua. 1950-luvun perhesuunnittelukampanjat olivat kuitenkin melko tehoittomia, muun muassa ruohonjuuritasolla toimivien terveydenhuollon ja sosiaalityön ammattilaisten puutteen takia. Tästä johtuen sterilisaatiota alettiin paikoin pitää parhaana perhesuunnittelukeinona, ja vuonna 1959 Central Family Planning Board lisäsi satojen sairaaloiden henkilökunnan lukumäärää, jotta sterilisaatioita voitaisiin tehdä enemmän. Sterilisaatiosta tai siihen kannustamisesta alettiin myös maksaa palkkioita matkakulujen tai menetettyjen työtuulojen hyvittämisen muodossa.⁴⁰ Vuonna 1966 Intian terveystoimi-
steriö varasi varoja myös suoraan maksuun sterilisaation tai kierukan vastaanottamisesta.⁴¹ Myös keppiä alettiin käyttää porkkanan lisäksi: Maharashtran, Uttar Pradeshin ja Haryanan osavaltiot suunnittelivat äitiyslomien, lainan, apurahojen ja asuntoetujen viemistä yli kaksilapsisilta valtion työntekijöiltä.⁴²

Sterilisaation merkityksen korostumiseen vaikutti se, että ehkäisyvälineet olivat osoittautuneet Intiassa tehottomaksi perhesuunnittelukeinoksi. Kondomeja, kierukoita ja pessaareja oli kokeiltu, samoin rytmimenetelmää ja ehkäisy pilleriä, mutta kovin suurta vaikutusta näillä ehkäisymenetelmillä ei ollut saatu aikaiseksi. Parhaimmillaankin niiden teho oli 40–60-prosenttinen.⁴³ Myös perheissä tavanomaiset yhteismakuutilat toivat omat

36. Dayal & Bose 1977, 108, 115–119.

37. V.A. Pai Panandiker, R.N. Bishnoi & O.P. Sharma, *Family Planning under the Emergency. Policy Implications of Incentives and Disincentives*. Radiant Publishers under the auspices of Centre for Policy Research and Family Planning Foundation 1978, 16–19.

38. Panandiker, Bishnoi & Sharm 1978, 15. Ks. myös Mehta 1978, 108–111.

39. Mehta 1978, 114.

40. Connelly 2006, 633, 640, 643.

41. Connelly 2006, 656.

42. Connelly 2006, 660; Davidson R. Gwatkin, *Political Will and Family Planning. The Implications of India's Emergency Experience*. *Population and Development Review* 5:1 (1979), 33–34.

43. Mehta 1978, 113.

Kaksilapsinen perhe oli ihanne poikkeustilan Delhissä. Kuva: Robert Tyabji. Flickr. Creative Commons lisenssi.

hankaluutensa ehkäisyvälineiden säilyttämiseen ja käyttöön. Maaseudulla paras paikka seksuaaliseen kanssakäymiseen oli viljelyksillä ja spontaanisti, jolloin ehkäisyyn eivät olisi pystyneet varautumaan perhesuunnittelusta kiinnostuneetkaan.⁴⁴ Ehkäisytabletit olivat myös kalliita ja riippuvaisia naisten motivaatiosta. Kierukkaa pidettiin vuosina 1964–1965 hyvänä ehkäisykeinona, mutta sen suosio laski nopeasti terveyshaittojen nousua esiin vuonna 1966.⁴⁵

Länsimaat olivat painostaneet pääministeri Indira Gandhia tehostamaan perhesuunnittelua jo ennen poikkeustilan julistamista, ja sen jälkeen painostus sterilisaatio-ohjelman läpiviemiseksi kasvoi. Pääministeri Gandhi suostuteltiin ottamaan sterilisointiohjelma mukaan poik-

keustilan aikaiseen pakettiin. Vastuun tästä hän antoi Sanjay Gandhille.⁴⁶ Tämä ryhtyikin toteuttamaan sterilisointikampanjaa vauhdilla kiinnittämättä huomiota ihmisten opettamiseen, valistamiseen tai suostuttelemiseen. Kansan keskuudessa steriloinnin uskottiin aiheuttavan seksuaalista haluttomuutta sekä miehillä myös seksuaalista kyvyttömyyttä. Muitakin pelkoja oli: leikkauksen ajateltiin voivan aiheuttaa työkyvyttömyyteen johtavaa väsymystä, sisäelinten tulehtumista tai potilaan kuoleman. Vi-

44. Mehta 1978, 113.

45. Connelly 2006, 649–650, 655–656. Ks. myös Gwatkin 1979, 32.

46. Mehta 1978, 114.

ranomaiset ja vapaaehtoiset eivät kuitenkaan juuri pyrkineet hälventämään näitä pelkoja ja huhuja.⁴⁷ Päävastuun ohjelman toteuttamisesta Delhissä kantoivat Kishan Chand, Navin Chawla, Vidyaben Shah ja Ruksana Sultana.⁴⁸ Varakuvernööri Chand perusti talvella 1976 motivointikomitean, jonka tarkoituksena oli saada Delhin kaupunginhallinnon korkeimmat johtajat ottamaan henkilökohtaista vastuuta sterilointikampanjasta.⁴⁹

Mehtan mukaan sterilointileirit aloittivat toimintansa Delhissä maaliskuun alussa 1976. Dayal ja Bose mainitsevat toiminnan alkaneen jo syyskuussa 1975, jolloin vanhan Delhin alueella sijaitsevassa Kasturba Gandhi -sairaalassa järjestettiin yksi ensimmäisistä sterilointikampanjoista: 425 naista steriloiitiin 15 päivän jaksolla. Joulukuun 1975 viikon mittaisen sterilointikampanjan aikana samassa sairaalassa steriloiitiin 2 700 henkilöä.⁵⁰ Näillä kampanjoilla oli kuitenkin varhaisempia esimerkkejä ajalta ennen poikkeustilaa: Connelly kirjoittaa Maharashtran osavaltiossa vuonna 1960 järjestetystä viiden viikon intensiivijaksosta, jonka aikana yli 10 000 miestä steriloiitiin tätä tarkoitusta varten pystytetyillä leireillä. Kampanjan pohjana oli Intian kolmas viisivuotissuunnitelma, jossa perhesuunnittelulla oli keskeinen osa ja vapaaehtoisten odottamisen sijaan suositettiin ryhmäpaineeseen perustuvia menetelmiä, kuten sterilointileirejä. Jo tällöin tehokkuuden ja nopeuden korostaminen johtivat muun muassa hygieniastandardien laiminlyömiseen.⁵¹ Vuonna 1971 pilotoitiin Keralan osavaltiossa liikuteltaviin kenttäsairaaloihin perustuva ”vasektomialeirien” projekti, joka levisi nopeasti ympäri Intiaa. 1970-luvun alussa näillä leireillä steriloiitiin useampi miljoona miestä, kunnes terveysongelmat ja maassa levinneet levottomuudet saivat hallituksen perääntymään.⁵²

Vapaaehtoisia steriloitaviksi oli alkuun vähän, parhaina päivinä muutama kymmenen. Steriloitavat olivat lähinnä köyhään väestöosaan kuuluvia pienipalkkaisia työläisiä, lakaisijoita ja rikshankuljettajia. Palkkioksi he saivat 75

rupiaa⁵³, viikon vapaata töistä sekä purkin kirjastettua voita.⁵⁴ Valtion ja kaupungin työntekijöitä kehoitettiin sterilioimaan itsensä, mutta ainakin alkuun ohjelma perustui vapaaehtoisuuteen. Pakkokeinot otettiin kuitenkin käyttöön jo huhtikuussa 1976 Delhin varakuvernööri Kishan Chandin käskystä. Hän lähetti kaupunginhallinnon eri osastoille, hallintoelimille, kouluihin, yliopistoon ja julkishallinnollisiin yrityksiin tiedotteen, jossa todettiin yksiselkoisesti, että työntekijöiden, joilla oli yli kaksi lasta, olisi hankittava sterilisaatio tai kärsittävä seuraukset. Ohjetta noudattamattomilta evättäisiin ylennykset, työpaikan vakinaistaminen, palkankorotukset, oikeus työsuhdeasuntoon, lainaennakoihin ja vapaisiin. Kahden lapsen vanhempien piti allekirjoittaa sitoumus, jossa he lupasivat rajoittaa lastensa lukumäärän kahteen tai alistua rikkomuksesta seuraavaan rangaistukseen.⁵⁵

DDA alkoi tarjota asuntojaan, talojaan, liikehuoneistojaan ja tonttejaan vain perheille, joissa oli korkeintaan kaksi lasta. Jos lapsia oli vähemmän kuin kaksi, vanhempien oli luvattava rajoittaa lapsiluku kahteen, jos taas lapsia oli jo kaksi, toisen vanhemmista olisi suostuttava sterilointiin, jotta perhe voisi hyötyä DDA:n ohjelmista.⁵⁶ Chandin käskyn mukaan ilmaiset sairaanhoitopalvelut varattiin kaupungin sairaaloissa vain perhesuunnitteluun osallistuville potilaille. Apuna käytettiin säännöstelykortteja, jotka aiemmin

47. Mehta 1978, 114–115; Chandra 2003, 205.

48. Mehta 1978, 115–117.

49. Dayal & Bose 1977, 124–125.

50. Mehta 1978, 118; Dayal & Bose 1977, 123, 130.

51. Connelly 2006, 645.

52. Gwatkin 1979, 33.

53. 75 rupiaa vastasi noin 8,5 USA:n dollaria vuonna 1976, jolloin Intian BKT henkilöä kohden oli 159 USA:n dollaria.

54. Mehta 1978, 118.

55. Mehta 1978, 123. Ks. myös N.D. Rawla & R.K. Mudgal, *All the Prime Minister's Men*. Pankaj Books 1977, 39; Nayantara Sahgal, *A Voice for Freedom*. First published 1977. Hind Pocket Books 1978, 35–36.

56. Dayal & Bose 1977, 131–134, 145; ks. myös Chandra 2003, 203–204.

on kuitenkin syytä ottaa huomioon Panandikerin, Bishnoin ja Sharman selvitys poikkeustilan aikaisesta perhesuunnittelusta, jonka mukaan tilastoja paranneltiin usein. Listoihin lisättiin keksittyjä henkilöitä ja sterilointitodistuksia myönnettiin myös sterilioimattomille henkilöille.⁶⁷ Virallisetkin luvut ovat näin vain suuntaa-antavia.

Monilla sterilointileireillä operaatioiden tahti kiivastui kesällä 1976 niin suureksi, että hygieniasäädöksistä jouduttiin joustamaan huomattavasti. Instrumentit pestiin vain kuumalla vedellä leikkausten välillä ja niitä käytettiin yhä uudelleen. Instrumentit steriloiitiin vain aamuisin, kaikki yhdellä kertaa. Myös potilasvalinnan tarkkuudessa joustettiin – esimerkiksi potilaiden nuori tai korkea ikä tai yleinen terveydentila saattoi jäädä huomioimatta – eikä minkäänlaisia psykologista hoitoa tai tukea pystytty tarjoamaan vastoin sterilointia koskevia virallisia ohjeita. Jälkihoito jäi usein täysin antamatta.⁶⁸ Operaation sisältöä tai kulkua ei yleensä selitetty potilaille; heille kerrottiin lähinnä, että sterilointi on yksinkertainen, turvallinen ja nopea operaatio, joka estää lastensaannin pysyvästi.⁶⁹

Rawla ja Mudgal kuvaavat kirjasessaan All the Prime Minister's Men kuinka ihmisiä otettiin kiinni sattumanvaraisesti kaduilta ja markkinoilta ja vietiin perhesuunnitteluleireihin steriloitavaksi tekemättä eroa nuorten ja vanhojen tai naimisissa olevien ja naimattomien välillä.⁷⁰ Dayal ja Bose eivät kuvaa tämänkaltaisia operaatioita, mutta ne ovat osa poikkeustilamytologiaa. Tarlo päätteli haastattelujensa perusteella, että Delhissä käytettiin harvoin suoraa fyysistä voimaa ihmisten pakottamiseksi steriloitavaksi. Ihmisiä ei niinkään otettu kiinni kaduilta ja toreilta, vaan heitä painostettiin menemään steriloitavaksi.⁷¹ Toisaalta esimerkiksi Delhin lähistöltä, Uttawarin muslimikylästä, on luotettava raportti marraskuun 1976 tapahtumista, jolloin poliisit piirittivät kylän, kokosivat kylän miehet maantielle ja veivät heistä noin 400 steriloitaviksi.⁷²

Delhin ja muun Intian köyhää väestöä ei tule kuitenkaan nähdä vain ylhäältä alas suuntautu-

vien kampanjoiden uhrina, vaikka sekä perhesuunnittelu- että slummien raivauskampanjat kohdistuivatkin ennen kaikkea heihin. Köyhä väestö ei ollut pelkkä passiivisten kärsijöiden ryhmä, niin ahtaalle kuin he monesti joutuivatkin. Esimerkiksi historioitsija Bipan Chandra kirjoittaa köyhien vastarinnasta, mielenosoituksista, mellakoista, pakoyrityksistä ja piilottelusta, yrityksistä taistella sortavaa hallintoa vastaan.⁷³ Tämän lisäksi Delhin (ja muun Intian) köyhät myös hyödynsivät sterilointikannusteita. Eräessä Tarlon arkistosta löytämässä kirjeessä mies, joka kutsui itseään entiseksi perhesuunnittelumotivoijaksi, kertoi suostutelleensa 200 ihmistä steriloitavaksi. Hän kertoi tehneensä tämän saadakseen motivoijalle luvutun 21 neliömetrin tontin ja täyttääkseen velvollisuutensa kansakunnalle.⁷⁴ Tapaus on melko äärimmäinen, mutta esimerkiksi vanhemmat miehet, joilla oli jo aikuisia lapsia, saattoivat suostua poikansa ”motivomaksi” ja hankkia sterilisaation ja saada näin pojalleen oikeuden tonttimaahan samalla, kun pojan oma hedelmällisyys säilyi.

Keskiluokkainen väestö oli alkuun ollut tyytyväinen poikkeustilaan, siihen, että yhteiskunta toimi sääntillisemmin muutaman vuoden mielenosoitusten ja kampanjoinnin jälkeen. Lakkoja oli vähemmän, hinnat laskivat, perustarvikepula ja korruptio hellittivät, junat kulkivat aikataulussa ja virkamiehet tulivat töihin ajallaan.⁷⁵ Vain harvat viranomaiset erosivat työstään protestina poikkeustilan julkistamiselle, mitä historian tutkija Ramachandra Guha pitää merkinä kes-

67. Panandiker, Bishnoi & Sharma 1978, 146.

68. Dayal & Bose 1977, 150–151. Ks. myös Panandiker, Bishnoi & Sharma 1978, 104, 115, 146; Rawla & Mudgal 1977, 39; Henderson 1977, 65; Chandra 2003, 205.

69. Panandiker, Bishnoi & Sharma 1978, 104.

70. Rawla & Mudgal 1977, 39.

71. Tarlo 2003, 161.

72. Ks. esim. Mehta 1978, 127; Gwatkin 1979, 45–46.

73. Chandra 2003, 206.

74. Tarlo 2003, 107.

75. Ks. esim. Frank 2002, 382–83; Tarlo 2003, 135–136.

kiluokan hiljaisesta poikkeustilan hyväksynnästä.⁷⁶ Hallituksen raportti *Why Emergency?* heinäkuussa 1975 ei vääristellyt tietoja, kun se kuvaili Intian eri yhteiskuntaluokkien edustajien vastaanottaneen myönteisesti poikkeustilajulistuksen ja hallituksen toimet palauttaa maahan järjestys, rauha ja vakaus.⁷⁷ Lopulta kuitenkin pakosteriloinnit käänsivät myös keskiluokan poikkeustilaa vastaan. Tämä kävi selvästi ilmi maaliskuun 1977 vaaleissa, joita on pidetty myös kansanäänestyksenä perhesuunnittelukampanjasta.⁷⁸ Indira Gandhi ja kongressipuolue kärsivät vaalitappion ja Indira ja Sanjay Gandhin poikkeustilan aikaisia toimia ja väärinkäytöksiä alettiin tutkia Janata-puolueen muodostaman uuden hallituksen määräyksestä useassa eri toimikunnassa.

Uusi hallitus alkoi kuitenkin pian rakoilla sisäisten erimielisyyksien vuoksi ja hallituksen virkaan astumisen jälkeen huomattavasti lisääntyneet väkivaltaiset hyökkäykset Intian kastittomia kohtaan söivät sen suosiota. Indira Gandhi taas kunnostautui esiintymällä köyhien ja kastittomien ystävänä.⁷⁹ Vuoden 1978 lopulla Indira Gandhi tuli uudelleen valituksi Intian parlamenttiin, ja vuoden 1980 vaaleissa hän nousi puolueineen voittajaksi. Pääministeriksi nousemaan Indira Gandhi pyrki puhdistamaan oman sekä poikansa julkisuuskuvan poikkeustilan aikaisista tahoista. Emma Tarlo on todennut Sanjay Gandhin kuoleman lento-onnettomuudessa kesäkuussa 1980 ja Indira Gandhin salamurhan lokakuussa 1984 viimeistelleen tämän imagonpuhdistustyön. Rikossyytteet Sanjay Gandhia vastaan unohtuivat hänen kuolemansa jälkeen, kun taas Indira Gandhi kuoli omien henkivartioidensa ampumana ja saavutti näin itsensä uhranneen valtiojohtajan maineen.⁸⁰

Oliko poikkeustila lopulta niin poikkeuksellinen?

Poikkeustilan jälkeinen ”paljastuskirjallisuus” on tyyliltään kiihkeää ja pyrkii paljastamaan ne monet Intian hallinnon, pääministerin ja Sanjay

Gandhin väärinkäytökset, joista lehdistö ei ollut voinut kirjoittaa sensuurin takia. Julkisen sektorin työntekijöiden ja erityisesti köyhän väestön elämä näyttäytyy ahdistavana, painostavana ja heihin kohdistuvat toimet mielivaltaisina. Tavanomaiset demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluvat oikeudet oli lakkautettu eikä totuttuihin järjestelmiin, kuten oikeuslaitokseen ja viranomaisen päätöksiä koskevaan valitusmahdollisuuteen, voinut enää luottaa. Ne olivat pitkälti lakanneet toimimasta ja tilalla oli etenkin Delhissä yhden miehen mielivalta sekä häntä miellyttämään pyrkineiden hallinnon johtohahmojen määräysvalta. Tavallisen kansalaisen, erityisesti köyhän, lukutaidottoman kastittoman vaikutusmahdollisuudet edes omaan kohtaloonsa näyttäytyvät aika pieninä. Niitä vaikutusmahdollisuuksia mitä oli, pyrittiin kuitenkin käyttämään hyödyksi, esimerkiksi tontin tai asunnon saamiseksi tai työn vakinaistamiseksi sterilisaatiota vastaan.

Poikkeustilan aikaiset slummien raivaukset ja painostuksen takia tai pakolla tapahtuneet steriloinnit olivat huomiota herättävän loukkaavia kansalaisen oikeuksien kannalta, mutta eivät kuitenkaan varsinaisesti poikkeuksellisia. Ennen poikkeustilaa, vuosina 1960–1975, vajaat 60 000 perhettä oli uudelleenasetettu Delhissä, kun poikkeustilan 18 kuukautena uudelleen asutettiin ainakin 140 000 perhettä.⁸¹ Sen sijaan Marika Viczianyn mukaan poikkeustilan aikaisen perhesuunnitteluohjelman poikkeuksellisuutta ei voi kiistää, sillä sen aikana poliisit sekä muut julkisen puolen työntekijät osallistuivat useissa osavaltioissa suoraan kampanjaan ”motivoimalla” miehiä hankkimaan sterilisaation. Hän kuitenkin

76. Ramachandra Guha, *India after Gandhi. The History of the World's Largest Democracy*. HarperCollins 2008, 501.

77. *Why Emergency?* (New Delhi: Ministry of Home Affairs, Government of India), 21.7.1975, esipuhe.

78. Guha 2008, 521.

79. Guha 2008, 533–534.

80. Tarlo 2003, 52–53.

81. Tarlo 2003, 140.

kin painottaa, että edeltävän ja seuranneen ajanjakson välistä eroa ei tulisi nähdä liian jyrkkänä: Intian aikaisempikaan syntyvyyden säännöstelyohjelma ei perustunut aitoon vapaaehtoisuuteen.⁸² Etenkin köyhän väestön oli usein hyväksyttävä sterilisaatio, koska he tarvitsivat siitä saatavan palkkion elämiseen. Köyhän ja kouluttamattoman väestön lukutaidottomuus saattoi myös edesauttaa sterilisaation vastaanottamista: steriloitavilla ei aina ollut tietoa toimenpiteen pysyvyydestä tai vaihtoehtoisista ehkäisymenetelmistä. Poikkeuksellista tilanteessa olikin lähinnä slummienraivaus- ja perhesuunnitteluoperaatioiden laajuus ja tehokkuus sekä sterilisaatioiden kohdalla entistä voimakkaampi painostaminen ja pakottaminen.

Vaikka poikkeustila lakkautti kansalaisoikeudet tilapäisesti koko Intian kansalta ja kaikkien yhteiskuntaluokkien edustajilta, ajan autoritaarisesta hallinnosta ja autoritaarisesti läpiviedyistä ohjelmista sekä ylilyönneistä kärsi ensisijassa köyhä, kouluttamaton, alempikastinen väestö. Heidän keskiluokkaa huomattavasti rajallisemat mahdollisuutensa osallistua kansalaisyhteiskunnan toimintaan heikensivät heidän asemaansa entisestään olosuhteissa, joissa vallanpitäjät päättivät suunnata kansalaisoikeuksia rikkovat toimenpiteensä erityisesti tähän väestönosaan. Poikkeustila toi korostetusti esiin sen, että Intian köyhä väestö oli – ja on vieläkin – vain hatarasti ”oikeuksia omaavia kansalaisia perustuslain tarkoittamassa merkityksessä” eivätkä valtion instituutiot pidä heitä kansalaisyhteiskunnan todellisina jäseninä.⁸³

Forced sterilisations and slum clearances: the poor and the limits of civil rights in Delhi during the Emergency (1975–1977)

The Emergency (26 June 1975–21 March 1977), declared by Prime Minister Indira Gandhi, was a pe-

riod of autocratic rule during which the press was censored, judicial procedures and democratic rights, such as freedom of assembly, were suspended and opposition politicians arrested in India. Slum clearance campaigns and forced sterilisations, which were programmes led by Indira Gandhi's son Sanjay Gandhi and targeted especially at the poor inhabitants of Delhi, constitute some of the worst excesses of the Emergency rule.

In this article I examine the selective use of power and trampling of civil rights by the Indian government during the Emergency and the effect of these on the lives of the poor in Delhi at the time. I also discuss whether this 21-month period was as exceptional a period as is often assumed with regard to the government programmes the poor were subjected to.

Since the Indian press was heavily censored during the Emergency, my primary sources consist of the political exposés and resistance literature that was published right after the end of the Emergency in 1977 and 1978. My main primary source is John Dayal and Ajoy Bose's book *For Reasons of State: The Emergency in Delhi* (1977) which focuses on the lives and experiences of ordinary (poor) people in Delhi during the Emergency.

The article shows that though the suspension of civil rights during the Emergency applied to all citizens of India, all classes of the Indian society, it was mostly the poor population that suffered from it and whose rights were most severely trampled upon by such programmes as forced family planning and slum clearances. The possibilities of the poor to take part in the civil society were much more limited than those of the middle class and in the circumstances in which the oppressive government measures were targeted especially at the poor their possibilities to influence decisions over their own lives were diminished even further.

Keywords: family planning policies, forced sterilizations, slums, censorship, India, 20th century

82. Marika Vicziany, Coercion in a Soft State. The Family-Planning Program of India. Part 1: The Myth of Voluntarism. *Pacific Affairs* 55:3 (1982), 373–375.

83. Chatterjee 2004, 38.